

اعتدال در کلام رهبری (دامت برکاته)

پس از خلق حماسه سیاسی توسط ملت ایران در انتخابات ۲۴ خردادماه و انتخاب دکتر حسن روحانی به عنوان رئیس جمهور منتخب، سیل تحلیل‌ها برای علت‌یابی پیروزی و یا شکست جریان‌های مختلف و آنالیز فکری و جناحی رئیس جمهور منتخب به راه افتاد. لذا بررسی شعار اصلی دکتر روحانی یعنی اعتدال‌گرایی، در کلام رهبری و یافتن معنای اصیل اعتدال در گفتمان امام و انقلاب لازم است. این امر می‌تواند ترسیم‌کننده خط‌مشی رئیس جمهور یازدهم در عرصه‌های متنوع اقتصادی، فرهنگی، سیاست داخلی و خارجی و ... باشد.

اعتدال چیست و اساساً تعریف عدل کدام است؟ اعتدال یعنی حالتی که نه «افراط»^۱ و نه «تفریط»^۲ باشد. بنابراین «اعتدال یعنی در هیچ جهت دچار افراط»^۳ یا تفریط نشدن. لذا بر اساس همین ملاک، دین مبین «اسلام، دین انسانیت و اعتدال»^۴ نامیده شده است. عدل که «همان معنای والا و برجسته‌ای» است «که در زندگی شخصی و عمومی و جسم و جان و سنگ و چوب و همه‌ی حوادث دنیا وجود دارد. یعنی یک موازنه‌ی صحیح»^۵، یعنی «رفتار صحیح؛ موازنه‌ی صحیح؛ معتدل بودن و به سمت عیب و خروج از حد نرفتن»^۶.

لزوم وجود نگاه اعتدال‌گرایانه در مسئولان

برای حکمران، عدل لازم است؛ در هر موضع‌گیری، عدل لازم است. در اظهار محبت و نفرت، عدل لازم است. قرآن فرموده است: «وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰی اَلَا تَعْدِلُوْا»^۷ دشمنی با کسی موجب نشود که شما درباره‌ی او از عدالت کناره بگیرید و عدالت را رعایت نکنید؛ «اعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰی»^۸. بنابراین عدل هم یکی از پایه‌های ایمان است. اگر عدل بود، ایمان می‌ماند.^۹ بی‌عدالتی‌ها را همه کنار بگذارند؛ بی‌انصافی‌ها را همه کنار بگذارند؛ همه در زیر پرچم نظام اسلامی و جمهوری اسلامی جمع بشوند؛ اصولی وجود دارد، همه به آن اصول اعلام وفاداری بکنند. در کنار هم باشند، اختلاف سلیقه همه باشد چه اشکال دارد؟ همیشه اختلاف سلیقه بوده.^{۱۰}

اعتدال محافظه‌کاری نیست

باید بر این نکته تأکید نمود که مقصود از اعتدال، محافظه‌کاری و دست کشیدن از اعتقادات یا ملاحظه‌کاری و یا «عقلانیت محافظه‌کارانه»^{۱۱} نیست. بلکه به کار گرفتن تمام ظرفیت‌های انسان الهی در جهت تحقق اهداف عالیه نظام مقدس برآمده از تعالیم اسلامی در قالب «عدالت اجتماعی»^{۱۲} است. اگر کسی دنبال براندازی و اجرای دستور دشمن نیست ولی با مذاق و تفکر سیاسی ما مخالف است،

نباید عدالت و امنیت را از او سلب و او را زیر پا له کنیم؛ چرا که به فرموده قرآن مخالفت با یک قوم، نباید موجب بی‌تقوایی و بی‌عدالتی شود و همه باید در این زمینه‌ها هوشیار و مراقب باشند.^{۱۳} به کسی نباید بیهوده تهمت زد؛ کسی را نباید به خاطر یک امر، از همه‌ی آن چیزهایی که صلاحیت محسوب می‌شود، انسان او را نفی بکنند. با انصاف باید بود؛ با انصاف باید عمل کرد؛ با انصاف باید حرف زد... اگر با کسی دشمنید، این دشمنی موجب نشود که نسبت به او بی‌انصافی کنید، بی‌عدالتی کنید؛ حتی نسبت به دشمن؛ حالا آن‌که دشمن هم نیست.^{۱۴} در دوران‌های مختلف هر جایی که این اختلاف سلیقه‌ها و اختلاف برداشت‌ها با هوای نفس انسان مخلوط شد، کار خراب می‌شود. هوای نفس را باید خیلی ملاحظه کرد. به خودمان در فریب خوردن از هوای نفس سوءظن داشته باشیم. نگاه کنیم ببینیم کجا نفس است و هواهای نفسانی ماست؛ کجا نه، واقعاً احساس تکلیف است؛ و در احساس تکلیف هم دقت بکنیم که قدم از دایره‌ی تکلیف آنطرف‌تر نباید گذاشت؛ زیاده‌روی نباید کرد.^{۱۵} بله، یک عده‌ای دشمنی می‌کنند، یک عده‌ای خباثت به خرج می‌دهند، یک عده‌ای از خباثت‌کنندگان پشتیبانی می‌کنند این‌ها هست اما باید مراقب بود.^{۱۶}

آسیب‌شناسی اعتدال در حوزه سیاست خارجی

«بعضی‌ها با نام عقلانیت، با نام اعتدال، با نام پرهیز از جنجال و در دسر بین‌المللی، می‌خواهند از مبانی انقلاب و اصول انقلاب کم بگذارند! این نمی‌شود؛ این نمی‌شود. این نشانه‌ی بی‌صبری و نشانه‌ی خسته شدن است»^{۱۷}. اعتدال یکی از آرمان‌های بزرگ حضرت امام (ره) به شمار می‌رود که شاخص آن در سیاست خارجی «نه شرقی و نه غربی»^{۱۸} می‌باشد. تحریف در این مفهوم این است که ما بیاایم و به اشتباه شعار «هم شرقی و هم غربی» را مطرح کنیم و بی‌هیچ قید و بندی به دنبال تعامل با همه کشورها باشیم.

اعتدال گرایی = انقلابی گری

با نگاهی به سخنان رهبری مشخص می‌شود در حقیقت، انقلابی گری و اعتدال گرایی بر هم منطبق‌اند و این دو از هم تفکیک‌پذیر نیستند. در دوران کنونی چنانچه سعی گردد معنای اعتدال به معنای حقیقی کلمه در امور سیاسی کشور حاکم شود، اصول انقلاب و اسلام مبنای حرکت باشد و هر جا از اصول انقلابی تخطی شده اصلاح شود و به این اصول بازگردیم، مسیر صحیحی را خواهیم پیمود؛ اما اگر اعتدال بهانه‌ای باشد برای بازگشت از مواضع اصولی و انقلابی و به تسلیم و وادادگی در برخی عرصه‌های سیاسی و فرهنگی تفسیر شود، انحراف از مسیر انقلاب مسلم خواهد بود.

انقلابی گری در صحنه سیاسی به این معناست که ما مواضع اسلامی و انقلابی خود را قاطعانه و بدون دل بستن به برخی از چهره‌های امیدبخش کاذب حفظ کنیم و این خط صحیح دیپلماسی ماست... ما در دیپلماسی انقلابی و اسلامی خود به هیچ وجه نباید نسبت به دشمن از موضع ضعف و رعب برخوردار کنیم بلکه با حاکم کردن عقل و منطق در تصمیم‌گیری‌هایمان باید کاملاً شجاعانه و قدرتمندانه با قدرت‌های بزرگ مواجه شویم... ما در عالم دیپلماسی دچار یک جنگ تحمیلی و ناخواسته شده‌ایم و اکنون صهیونیسم سیاسی و قدرت‌های استکباری نظیر آمریکا و هم‌پیمانانش در سراسر جهان که نه فقط با اسلام، بلکه با اصل دیانت مخالف‌اند، تمامی امکاناتشان را بر روی دیپلماسی ما متمرکز کرده‌اند و جمهوری اسلامی ایران در صحنه سیاست بین‌المللی، یک‌تنه، در برابر تمام کسانی قرار گرفته که به خودی خود با ما مسأله سیاسی نداشتند بلکه اسلام، مسأله مورد اختلاف آنها با ماست.^{۱۹، ۲۰}

منابع:

۱. بیانات مقام معظم رهبری، در جمع فضلا و طلاب و روحانیون مشهد، ۱۳۹۹/۱/۴.
۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای هیأت دولت ۱۳۸۳/۰۸/۲۰.
۳. بیانات مقام معظم رهبری، در جمع فضلا و طلاب و روحانیون مشهد، ۱۳۹۹/۱/۴.
۴. بیانات مقام معظم رهبری، در مراسم گشایش هشتمین اجلاس سران کشورهای اسلامی ۱۳۷۷/۹/۱۸.
۵. بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار مسؤولان و کارگزاران نظام، به مناسبت عید مبیت ۱۳۷۱/۱۱/۰۱.
۶. همان.
۷. سوره مبارکه مائده، آیه ۸.
۸. همان.
۹. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای هیأت دولت ۱۳۸۳/۰۸/۲۰.
۱۰. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان مسابقات قرآن ۱۳۸۸/۰۵/۰۳.
۱۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای هیأت دولت ۱۳۸۴/۰۶/۲۸.
۱۲. همان.
۱۳. مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام خمینی (ره) ۱۳۹۰/۰۳/۱۴.
۱۴. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان مسابقات قرآن ۱۳۸۸/۰۵/۰۳.
۱۵. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان مسابقات قرآن ۱۳۸۸/۰۵/۰۳.
۱۶. بیانات در دیدار مردم قم در سالگرد قیام ۱۹ دی ۱۳۸۸/۱۰/۱۹.
۱۷. بیانات مقام معظم رهبری، دیدار روسای سه قوه و مسؤولان و مدیران بخش‌های مختلف نظام ۱۳۸۷/۰۶/۱۹.
۱۸. بیانات مقام معظم رهبری، در مراسم بیعت نخست وزیر و هیأت وزیران ۱۳۸۷/۰۳/۱۶.
۱۹. دیدار وزیر و کارکنان وزارت امور خارجه با رهبر انقلاب ۱۳۸۷/۰۵/۳۱.
۲۰. این مقاله با استمداد از مقاله «نظریه‌ی بیداری اسلامی، در اندیشه مقام معظم رهبری دام عزه العالی» تنظیم شده است (۹۲/۳/۳۱).